

CZU 343.6(478+498)

DOI 10.5281/zenodo.6641627

**CIRCUMSTANȚELE AGRAVANTE ÎN CAZUL UCIDERII SOȚULUI, SOȚIEI,
UNEI RUDE APROPIATE SAU UNUI MEMBRU DE FAMILIE ÎN CODUL
PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA ȘI ÎN CEL AL ROMÂNIEI****Mihai MIZDRAN,**
*doctorand,***Alexandru MARIȚ,**
doctor în drept, profesor universitar

Împrejurărilor în care a fost săvârșită o faptă penală nu întotdeauna li s-a acordat importanța cuvenită. În diferite sisteme de drept acestea au fost și continuă să fie privite încă în funcție de interesul ce se dă noțiunii de infracțiune, de criteriile de stabilire a vinovăției și de scopurile urmărite pentru aplicarea pedepsei.

În sistemul nostru de drept penal infractorul nu este cercetat izolat de fapta săvârșită și invers. Trăsăturile subiective și cele obiective care caracterizează infracțiunea se influențează reciproc. Ceva mai mult pentru a se putea stabili cu mai multă certitudine gradul de pericol social pe care îl prezintă făptuitorul și fapta comisă trebuie avute în vedere nu numai trăsăturile care caracterizează în mod obligatoriu conținutul infracțiunii, dar și celelalte împrejurări anterioare, concomitente și posteroare săvârșirii faptei. De aceea o pedeapsă nu poate fi corect individualizată fără o analiză temeinică a împrejurărilor în care a fost săvârșită infracțiunea. Numai ținând seama de diversitatea acestor împrejurări se poate justifica de ce într-un caz a fost aplicată suspendarea condiționată a executării pedepsei, iar în altul nu a fost luată această măsură, de ce unui infractor i-a fost aplicată o pedeapsă și nu alta.

Unele împrejurări sunt prevăzute ca trăsături ce caracterizează însuși conținutul infracțiunii, de cele mai multe ori dând faptei forma agravată; altele sunt prevăzute de lege ca circumstanțe agravante; alte împrejurări pot fi considerate de instanță ca circumstanțe agravante. Practica judiciară și legea penală nu fac nicio deosebire între circumstanțele expres prevăzute de lege și împrejurările considerate ca atare de instanța judecătorească, sub aspectul consecințelor juridice.

Nu orice împrejurare va putea fi considerată circumstanță agravantă. Din multitudinea de împrejurări în care a fost săvârșită o infracțiune, vor putea constitui circumstanțe agravante numai cele care sunt în măsură să sporească simțitor gradul de pericol social al făptuitorului sau al faptei săvârșite.

Cuvinte-cheie: omor săvârșit asupra soțului, omor săvârșit asupra soției, omorul unei rude apropiate, omor comis asupra unui membru de familie, circumstanțele agravante, familii conflictuale, delincvență, devianță, criminalitate.

**AGGRAVATING CIRCUMSTANCES IN CASE OF MURDER OF A SPOUSE,
A CLOSE RELATIVE OR A FAMILY MEMBER IN THE CRIMINAL CODE OF THE
REPUBLIC OF MOLDOVA AND IN THAT OF ROMANIA****Mihai MIZDRAN,**
*PhD student,***Alexandru MARIȚ,**
PhD, University Professor

Circumstances in which a criminal offense has been committed have not always been given due weight. In various legal systems, they have been and continue to be viewed according to the interest given to the notion of crime, the criteria for establishing guilt and the aims pursued for the application of the punishment.

In our criminal law system, the offender is not investigated in isolation from the act committed and vice versa. The subjective and objective traits that characterize the crime influence each other. In order to establish with more certainty the degree of social danger posed by the perpetrator and the act committed, it is necessary to take into account not only the features that necessarily characterize the content of the crime, but also the other circumstances before, concomitant and after the crime. . That is why a punishment cannot be properly individualized without a thorough analysis of the circumstances in which the crime was committed. Only in view of the diversity of these circumstances can it be justified why in one case the conditional suspension of the execution of the sentence was applied, and in another this measure was not taken, why a punishment was applied to an offender and not another.

As has already been shown, some circumstances are provided as traits which characterize the very content of the offense, most often giving the deed an aggravated form; others are provided by law as aggravating circumstances; other circumstances may be considered by the court as aggravating circumstances. Judicial practice and criminal law do not distinguish between the circumstances expressly provided by law and the circumstances considered as such by the court, in terms of legal consequences.

Of course, not every circumstance can be considered an aggravating circumstance. From the multitude of circumstances in which a crime has been committed, only those that are able to significantly increase the degree of social danger of the perpetrator or of the committed deed will be able to constitute circumstances.

Key-words: murder of a husband, wife, murder of a close relative, murder of a family member, aggravating circumstances, conflicting families, delinquency, deviance, crime.

Introducere. Pentru a aprecia corect în ce măsură gradul de pericol social al făptuitorului și al faptei a fost influențat de o anumită împrejurare, aceasta nu va fi absolutizată și analizată izolat de celelalte trăsături și împrejurări care caracterizează persoana infractorului și infracțiunea.

Stabilindu-se că o împrejurare întrunește caracterul unei circumstanțe agravante, nu este posibil ca aceeași împrejurare, în cazul aceleiași infracțiuni, să constituie temei și pentru o altă circumstanță. De asemenea, dacă în cazul unei pluralități de infracțiuni, săvârșite de același inculpat se constată circumstanțe agravante, fie personale, fie privitoare la faptă, dar care sunt proprii numai unuia sau unora dintre infracțiuni, instanța va aplica circumstanța respectivă numai pentru aceasta sau aceste infracțiuni.

Din cele arătate rezultă că circumstanțele agravante au o importanță deose-

bită pentru realizarea individualizării judiciare a pedepsei.

Codul penal de la 1968 a adoptat și în ceea ce privește circumstanțele agravante sistemul enumerării în lege a anumitor împrejurări care contribuie la realizarea individualizării pedepsei. Legea consideră ca circumstanțe agravante numai acele împrejurări care influențau întotdeauna și în același sens asupra gradului de pericol social al faptei și al făptuitorului, și anume sporind gravitatea acestui pericol și relevând necesitatea aplicării unei pedepse mai severe. Instanța, constatând vreuna din aceste împrejurări, este obligată să o rețină ca circumstanță agravantă și să țină cont de ea la individualizarea pedepsei. De asemenea este dator să aprecieze în concret influența exercitată de circumstanța agravantă respectivă asupra săvârșirii faptei, dându-i eficiență în limitele prevăzute de lege.

Împrejurările care constituie circum-

stanțe agravante sunt enumerate limitativ în art. 75 al Codului penal român de la 1968. Enumerarea are caracter limitativ în sensul că numai aceste împrejurări dobândeau de la lege calificarea de circumstanțe agravante. Legea dă, însă, dreptul instanței de judecată de a reține și alte împrejurări ca circumstanțe agravante, atunci când consideră că acestea imprimă faptei un caracter grav.

Această calificare pe cale judiciară a altor împrejurări drept circumstanțe agravante este lăsată la aprecierea instanței, în aceasta constând și deosebirea dintre împrejurările pe care legea le-a calificat ca circumstanțe agravante – denumite și legale – și cele pe care instanța le poate reține ca fiind agravante – denumite și judecătorești.

Legiuitorul Codului penal român de la 1968 prevedea prin dispozițiile art. 75, aliniat 1, litera a-f, un număr de șapte împrejurări pe care le definește ca circumstanțe agravante, pornind de la constatarea că acestea reflectă totdeauna și în mod univoc o pericolozitate sporită a infractorului și impun necesitatea unei reacții mai energice în vederea reeducării lui.

Circumstanțele agravante legale se deosebesc de elementele circumstanțiale agravante denumite uneori, în mod greșit, circumstanțe legale sau speciale. În realitate acestea sunt elemente ale conținutului agravat sau calificat al multor infracțiuni și îndeplinesc funcția specifică unui element al infracțiunii. Dimpotrivă, circumstanțele agravante legale stau în afara conținutului și influențează dinafară asupra gradului de pericol social al faptei sau asupra pericolozității făptuitorului. De aceea, atunci când o circumstanță agravantă este prevăzută de lege ca element circumstanțial în conținutul infracțiunii, ea nu mai poate fi reținută ca circumstanță agravantă în caracterizarea aceleiași infracțiuni.

Metodele de cercetare. Pentru atin-

gerea scopului și îndeplinirea obiectivelor propuse am recurs la metoda analizei și cea a sintezei informației la temă, ambele fiind selectate din literatura de specialitate. De asemenea au fost folosite metodele: istorică, sistematică și cea juridică comparativă. Analiza practicii judiciare reprezentată de asemenea o sursă importantă pentru desfășurarea cercetării științifice în cazul în care **circumstanțiază agravant atât modalitatea normativă a omorului, cât și răspunderea penală** în general, anume **săvârșirea unei infracțiuni prin violență asupra persoanelor care au calitatea de soț sau rudă apropiată**, raportul dintre **noțiunile de soț sau rudă apropiată, ori membru de familie** fiind același.

În procesul de studiere au fost utilizate lucrările științifice ale savanților din România și Codul penal al României din 1968, precum și actual Cod penal al Republicii Moldova. Importanță la elaborarea acestei lucrări a avut baza normativă ce cuprinde actele legislative naționale: Constituția Republicii Moldova, Codul Familiei al Republicii Moldova.

Rezultate obținute și discuții. Așadar, caracterul judiciar și bivalent **al beției voluntare complete** rezulta din dispozițiile art. 49 alin. 2 din fostul Cod Pen.Român din 1968 și actualul Cod Pen.Român art. 29, potrivit căruia „starea de beție voluntară completă, produsă de alcool sau de alte substanțe, nu înlătură caracterul penal al faptei. Ea poate constitui, după caz, o circumstanță atenuantă sau agravantă”. **Beția voluntară completă** era atestată ca o **circumstanță judiciară, bivalentă**, pentru că deși unică, în raport de împrejurări poate avea fie caracter atenuant, fie caracter agravant.[10, p.33] Este circumstanță judiciară pentru că stabilirea ei este lăsată la aprecierea instanței judecătorești; de asemenea, este deschisă la eventuale propuneri de lege ferenda pentru legislația pena-

lă națională.

Potrivit art. 75, aliniat 1, litera a-f de la 1968 prevedea că sunt circumstanțe agravante legale următoarele:

– pluralitatea de făptuitori care au săvârșit împreună aceeași infracțiune (art. 75 aliniat 1, litera a Cod penal);

– fapta săvârșită prin acte de cruzime, prin violențe comise **asupra membrilor familiei** ori prin metode sau mijloace care prezintă pericol public (art. 75, aliniat 1, litera b Cod penal);

– săvârșirea unei infracțiuni de către un infractor major împreună cu un minor (art. 75, aliniat 1, litera c, Cod penal);

– trăsături legate de latura subiectivă a infracțiunii, și anume săvârșirea faptei din motive josnice (art. 75, aliniat 1, litera d Cod penal);

– când făptuitorul și-a provocat starea de beție cu scopul de a săvârși infracțiunea cu mai multă ușurință (art. 75, aliniat 1, litera e Cod penal);

– când infractorul a săvârșit fapta profitând de situația prilejuită de o calamitate (art. 75, aliniat 1, litera f Cod penal).

Infracțiunea de omor calificat era prevăzută de art. 174, art. 175 lit. c din Codul penal român din 1968, ca formă agravată a infracțiunii de omor simplu, unde se conțineau două modalități în ce privește elementul circumstanțial, și anume: **omorul săvârșit asupra „soțului” și omorul săvârșit asupra unei „rude apropiate”**. În ambele modalități împrejurarea agravantă specială constă în calitatea pe care o au, în mod reciproc, subiectul activ și subiectul pasiv al omorului[3, p.190].

Gravitatea omorului săvârșit în împrejurările ce constituie agravante speciale constă în aceea că, între „soți” precum și între „rude apropiate”, trebuie să existe raporturi de afecțiune, respect reciproc, sprijin moral și material. Or, omorul apare ca fiind odios atunci când făptuitorul încalcă

aceste raporturi speciale[8, p.133].

În opinia lui R. Cojocaru, consacrarea la art. 145 alin. (1) Cod penal al R. Moldova a noțiunii de omor, norma ar trebui să aibă următorul conținut normativ: „cauza-renta intenționată a morții altei persoane se pedepsește...”. Această propunere este argumentată, în general, prin faptul că legiuitorul diferențiază răspunderea penală pentru mai multe tipuri de omoruri și respectiv este necesară o noțiune generalizatoare a acestuia, care ar exprima trăsăturile generale, caracteristice și proprii fiecărui tip de omor. Dintre acestea, plecând de la abordările expuse mai sus, ar face parte caracterul intenționat al privării de viață și obiectul de atentare al omorului, ultima derivând din stipularea consecinței în dispoziția de incriminare[1, p. 213].

Sfera persoanelor subiect activ, respectiv subiect pasiv al infracțiunii de omor calificat cuprinde persoane care au o anumită calitate. Calitatea de „soț” în momentul săvârșirii infracțiunii este dată de existența căsătoriei legal încheiate, potrivit dispozițiilor art. 3 din Codul familiei. În literatura juridică s-a susținut[12, p.85] că despărțirea în fapt (separația soților) nu are consecințe cu privire la existența formei calificate a omorului. Instanțele de judecată au reținut agravanta specială menționată atât în situația în care soții conviețuiesc, cât și atunci când aceștia sunt despărțiți în fapt.

Calitatea de „rudă apropiată” în înțelesul expresiei reglementate de art. 149 alin. 1 Codul penal român din 1968 cuprindea: „ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin înfiere, potrivit legii, astfel de rude”. Sfera noțiunii de „rudă apropiată” este restrânsă și cuprinde persoanele enumerate limitativ, comparativ cu sfera mai largă a noțiunii de „rudenie”, astfel cum aceasta este definită în art. 45 din Codul familiei.

Textul art. 149 din Codul penal român din 1968 referitor la înțelesul expresiei „rude apropiate” nu distinge cu privire la împrejurarea dacă victima locuiește și gospodărește împreună sau separat cu făptuitorul. De aceea, instanțele de judecată au reținut că există infracțiunea de omor calificat atât în situația în care victima și inculpatul (rude apropiate) locuiesc și gospodăresc împreună, cât și atunci când locuiesc și gospodăresc separat.

Actualul cod penal român la art. 176 menționează că „Prin „membru de familie” se înțelege: a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; b) soțul; c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceluia dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc. (2) Dispozițiile din legea penală privitoare la membru de familie, în limitele prevăzute de alin.(1) lit. a), se aplică, în caz de adopție, și persoanei adoptate ori descendenților acesteia în raport cu rudele firești”.

Prin articolul 1 pct. 1 din Legea nr. 197 din 13 noiembrie 2000 a României, pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal[5] a fost reformulat textul circumstanței agravante generale prevăzute de art. 75 lit. b. În actuala redactare a acestui text de lege, constituie circumstanță agravantă „săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime, **prin violențe asupra membrilor familiei** ori prin metode sau mijloace care prezintă pericolul public”. Noutatea din conținutul art. 75 lit. b din Codul penal o constituie faptul că, pe lângă împrejurările inițiale recunoscute drept circumstanțe agravante, a fost adăugată o nouă circumstanță cu același efect în planul răspunderii penale, respectiv, săvârșirea infracțiunii prin violențe asupra membrilor familiei[7], iar Codul penal al României a fost completat cu Titlul VIII „Înțelesul unor termeni sau

expresii în legea penală” din Codul penal, Partea generală, prin introducerea textului art. 149¹, având denumirea marginală „Membru de familie”. Potrivit acestei expresii, prin „membru de familie” se înțelege „soțul” sau „ruda apropiată”, dacă aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul[8, p.133-135].

Întrebarea care se pune este dacă în prezent, în urma modificării și completării Codului penal al României din 1968, se poate afirma că există o *cauză de dublă agravare a pedepsei* în cazul circumstanței agravante generale prevăzute în art. 75 alin. 1 lit. b, teza a II-a, în concurs cu forma calificată a infracțiunii de omor prevăzută de art. 174, art. 175 lit. c din Codul penal. În activitatea organelor judiciare au apărut astfel soluții divergente în cazul infracțiunii de omor calificat prevăzute de art. 174, 175 lit. c din Codul penal al României din 1968, atunci când subiectul activ și cel pasiv sunt membri de familie. Astfel, printr-un act de inculpare, un inculpat a fost trimis în judecată pentru comiterea infracțiunii de tentativă de omor calificat prevăzută de art. 20 raportat la art. 174, 175 lit. c din Codul penal al României din 1968, fără reținerea circumstanței agravante reglementată de art. 75 lit. b din Codul penal al României din 1968, în timp ce într-o speță soluționată de instanțe, având ca obiect tentativa la aceeași infracțiune, a fost reținută circumstanța agravantă sus-menționată. De precizat că, în ambele cazuri, inculpații și părțile vătămate aveau calitatea de rude apropiate în sensul legii penale, locuiau și gospodăreau împreună.

Într-o opinie[7, p.133] se consideră temeinice și legale soluțiile instanțelor de judecată care au statuat că infracțiunea de omor calificat comisă asupra soțului sau unei rude apropiate nu exclude, ci impune aplicarea circumstanței agravante în varianta săvârșirii infracțiunii prin violențe

asupra membrilor familiei, atunci când sunt întrunite condițiile strict și limitativ prevăzute de lege. Pentru justificarea punctului de vedere exprimat, s-a pornit de la constatarea că sintagma „soț sau rudă apropiată” nu are același conținut cu cea de „membru de familie”.

În raport cu latura subiectivă a violenței în familie, aceasta presupune existența doar a intenției în raport cu prejudiciile cauzate, *adversum* nu este compatibilă cu esența juridică a violenței[2, p.171].

Calitatea de soți o au persoanele de sex opus, aceasta fiind dobândită prin actul juridic civil al căsătoriei, iar rude apropiate, în accepțiunea art. 149 din Codul penal al României din 1968, sunt ascendenții, descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin înfiere, potrivit legii, astfel de rude.

Noțiunea de membru de familie este explicată în articolul 149¹ din Codul penal al României din 1968 completat[5], conform căruia această sintagmă desemnează soțul sau ruda apropiată dacă cea din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul. Din interpretarea prevederilor art. 149¹ al Codului penal al României din 1968 completat, rezulta că făptuitorul și partea vătămată a unei infracțiuni au calitatea de membri de familie atunci când sunt întrunite trei condiții, și anume:

– sunt soți sau rude apropiate în sensul art. 149 din Codul penal al României din 1968;

– locuiesc împreună, ceea ce presupune că ocupă aceeași cameră, încăpere, apartament etc. și folosesc anexele comune;

– se gospodăresc împreună, adică participă în comun la efectuarea unor activități specifice relațiilor sociale familiale, cum ar fi plata datoriilor, folosirea în comun a beneficiilor, executarea lucrărilor pentru conservarea bunurilor și altele.

Cele trei cerințe – acelea ca făptuito-

rul și partea vătămată să fie soți sau rude apropiate, să locuiască și să gospodărească împreună – trebuie îndeplinite în mod cumulativ. În lipsa oricărei condiții dintre cele prevăzute de art. 149¹ din Codul penal al României din 1968 completat ulterior, subiectul activ și cel pasiv al infracțiunii nu au calitatea de membru de familie. De exemplu, dacă inculpatul și partea vătămată sunt soți, dar nu locuiesc împreună (fiind despărțiți în fapt), circumstanța agravantă la care ne referim nu este aplicabilă, deoarece nu sunt membri de familie în sensul legii penale.

Față de aceste argumente, s-a susținut că infracțiunea de omor calificat prevăzută de art. 174, 175 lit. c din Codul penal al României din 1968, cât și tentativa la aceasta, exista atunci când inculpatul este soț sau rudă apropiată cu partea vătămată, ***fără a fi necesar să locuiască și să gospodărească împreună***. Dimpotrivă, fosta agravantă care era reglementată de art. 75 lit. b din Codul penal al României din 1968 în varianta „***săvârșirea infracțiunii prin violențe asupra membrilor familiei***” subzistă ori de câte ori subiectul activ și cel pasiv au calitatea de soți sau de rude apropiate, dar se găsesc și în situația de a locui și de a gospodări împreună. Cele două texte de lege – art. 175 lit. c și art. 75 lit. b din Codul penal al României din 1968 – ***nu aveau deci un conținut identic***, astfel încât prin reținerea lor simultană în cazul săvârșirii unei fapte de acest gen, ***nu se realizează astfel o dublă incriminare și sancționare***.

Așadar, rațiunea instituirii circumstanței agravante care era prevăzută la art. 75 lit. b din Codul penal al României din 1968, o constituia deci voința legiuitorului de a da posibilitatea instanțelor de judecată ***să sancționeze mai sever pe agresorul care comite acte de violență împotriva soțului sau rudei apropiate, care se găsesc și în situația de a locui și de a gospo-***

dări împreună. În acest mod se realizează o **protecție mai eficientă a relațiilor sociale referitoare la solidaritatea membrilor familiei** în sensul legii penale, a **spiritului de conlucrare și de întraajutorare care trebuie să le guverneze.** Față de cele expuse, s-a susținut că încadrarea juridică a unei fapte în prevederile art. 174, 175 lit. c din Codul penal al României din 1968 nu excludea, ci, dimpotrivă, impunea și aplicarea art. 75 lit. b din Codul penal al României din 1968, dacă sunt îndeplinite criteriile prevăzute de art. 149 și 149¹ din același Cod penal[7, p.133].

Într-o altă opinie[11, p. 134], se vine în completarea opiniei de mai sus. Astfel, se consideră că circumstanța agravantă prevăzută de art. 77 lit. b) săvârșirea infracțiunii prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante, C.Pen actual, se va aplica în toate cazurile infracțiunilor de violență de s-ar presupune săvârșite asupra membrilor de familie (s.n.). Deci **textul nou legal nu face nicio distincție între diferitele categorii de membri de familie**, fie că aceștia sunt soți, fie rude apropiate (cu condiția ca aceștia din urmă – rudele apropiate – să locuiască și să gospodărească împreună cu făptuitorul).

Omorul este o infracțiune săvârșită prin violență (cea mai gravă dintre infracțiunile săvârșite prin violență), deci sunt aplicabile prevederile art. 77 lit. b) C.Pen actual, atunci când victimele sunt „membri de familie”. Este evident că noțiunea de „membru de familie” este diferită de noțiunea de „rude apropiate”, dar există și puncte de concordanță (coincidență), pentru că art. 176 C.Pen, (1) Prin „membru de familie” se înțelege: a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; b) soțul; c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceluia dintre soți sau dintre părinți și copii, în

cazul în care conviețuiesc. (2) Dispozițiile din legea penală privitoare la membru de familie, în limitele prevăzute de alin.(1) lit. a), se aplică, în caz de adopție, și persoanei adoptate ori descendenților acesteia în raport cu rudele firești. Definind noțiunea de „membru de familie”, se include în ea și noțiunea de „rude apropiate”.

Or, conform Codului penal al României din 1968 se aprecia că nu toate rudele apropiate, „*ci numai acelea care locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul*”, altfel n-ar mai fi existat nicio diferențiere între rudele apropiate, ci ar fi incluse toate aceste rude definite de art. 149 C.Penal al României din 1968, adică ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, persoanele devenite, prin înfiere, rude, indiferent că acestea ar locui sau nu și ar gospodări sau nu cu făptuitorul. Însă aceste texte legale, deși clare, au dat totuși naștere la soluții neunitare ale organelor judiciare, unele dintre ele rezolvând cauze de tentative de omor, propunând sau, după caz, aplicând circumstanța agravantă prevăzută de art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968, altele nereținând-o. În opinia anterior prezentată, încercându-se o lămurire a acestei situații, se apreciază că în cazul când inculpatul și partea vătămată sunt soți, dar nu locuiesc împreună (fiind despărțiți în fapt), nu este aplicabilă circumstanța agravantă prevăzută de art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968. Acest raționament este o ilustrare a ceea ce în logică se numește *ignoratio elenchi*, adică o concluzie greșită determinată de pornirea de la o premisă greșită. Într-adevăr, dacă s-ar fi citit cu atenție textul art. 149¹ C.Pen al României din 1968, s-ar fi observat că în ceea ce privește condiția „locuirii și gospodăririi împreună” nu este cerută pentru soți, ci numai pentru „rudele apropiate” (altele decât soții), folosindu-se expresia „dacă acestea din urmă (rudele apropiate) locuiesc și gospodăresc

împreună cu făptuitorul. Deci, este indiferent că soții locuiesc sau nu împreună, iar dacă împotriva victimei (soț) s-a comis o infracțiune prin violență este aplicabilă agravanta prevăzută de art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968.

Considerațiile și concluziile formulate în cele două puncte de vedere prezentate anterior, concordante cu soluții de caz ale practicii judiciare, implicațiile teoretice și mai ales practice ale acestora au determinat reluarea discuției referitoare la posibilitatea reținerii vreunei circumstanțe agravante generale, reglementate de art. 77 din noul C.Pen al României, în cazul infracțiunii de omor calificat, prevăzute și pedepsite de art. 187 C.Pen al României.

Suștinându-se teza posibilității aplicării ipotezei circumstanței agravante generale, **care nu mai este** (s.n.) prevăzută de art. 77 C.Pen noul al României (**comis asupra unui membru de familie**), în cazul infracțiunii de omor calificat, prevăzute și pedepsite de art. 187 C.Pen noul al României (unde nu mai este reglementată (s.n.) uciderea **soțului sau a unei rude apropiate**), autorii citați[7, p.133] au argumentat în esență că:

– fosta infracțiune de omor calificat prevăzută și pedepsită de art. 175 lit. c., C.Pen al României din 1968 – săvârșirea faptei de ucidere a **soțului sau a unei rude apropiate** – nu excludea, ci impunea aplicarea circumstanței agravante generale, care era reglementată prin aplicarea fostelor prevederi ale art. 75 lit. b., C.Pen al României din 1968, în teza săvârșirii infracțiunii prin **violențe asupra membrilor familiei**;

– cele două texte de lege care erau reglementate la art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968 și art. 175 lit. c C.Pen al României din 1968, **nu erau identice**, astfel încât, prin aplicarea lor în același caz, **nu se realiza deci o dublă agravare a răspunderii penale**.

Circumstanța agravantă care era prevăzută de art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968 era incidentă, și deci se va aplica în cazul tuturor infracțiunilor de **violență săvârșite asupra membrilor de familie. Omorul fiind cea mai gravă infracțiune săvârșită prin violență** impune după părerea noastră și la ora actuală aplicarea circumstanței agravante prevăzute de art. 77 C.Pen actual al României, atunci când **a fost comis asupra unui membru de familie**.

Problema de drept, de principiu – adusă în discuție prin punctele de vedere doctrinare exprimate – aceea a raportului dintre **circumstanțele generale legale de agravare** a răspunderii penale și cele speciale, constituite de aceeași împrejurare – nu este deloc inedită, așa cum s-a afirmat, ea fiind repetat examinată și soluționată deopotrivă jurisprudențial și doctrinar[4, p.145]. Ineditul determinat de modificarea prevederilor art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968 și raportarea agravantei săvârșirii infracțiunii prin **violență asupra membrilor familiei** la aceea de **omor calificat** prevăzută și pedepsită de art. 175 lit. c C.Pen al României din 1968, este anihilat din moment ce el se **circumscrie unor abordări și soluționări de principiu, preexistente, care trebuie avute în vedere și luate în considerare cu atât mai mult cu cât sunt opuse celor aduse în discuție**.

La prevederea **Săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime ori prin metode sau mijloace care prezintă pericol public a fost adăugată aceea a comiterii infracțiunii prin violențe asupra membrilor familiei. Au fost grupate astfel în aceleași prevederi legale trei împrejurări distincte care constituie circumstanțe agravante legale generale, cu aceleași efecte în planul răspunderii penale**.

Legiuitorul a instituit **o circumstanță agravantă legală generală**, constând în săvârșirea infracțiunii prin **violențe asu-**

pra membrilor familiei, în care atât subiectul *activ*, cât și cel *pasiv*, sunt *membrii aceleiași familii*. *Violența*, faptele, *actele de violență*, *săvârșite asupra membrilor familiei*, pe lângă *lezarea integrității corporale ori sănătății* acestora, pot afecta, periclita însăși existența acesteia, determinând nu rareori destrămarea ei. Efectele indiscutabil și profund dăunătoare ale *violentei între membrii familiei* – atât pentru aceștia, cât și pentru societate în ansamblul ei –, ca și recrudescența unor asemenea *acte de violență* au impus *prevenirea și combaterea acesteia prin mijloacele proprii legii penale*.

Prevederea în cadrul și în fostele limite ale art. 75 alin. 1 lit. b C.Pen al României din 1968 și *a circumstanței de agravare a răspunderii penale în cazul săvârșirii infracțiunii prin violențe asupra membrilor familiei* răspunde nevoii sociale majore de apărare, mai fermă, mai eficientă a ei împotriva *stărilor de pericol create prin acestea*.

Omorul calificat săvârșit asupra soțului sau a unei rude apropiate constituie, indiscutabil, cea mai gravă infracțiune care se săvârșește prin violență, pe care o implică necesarmente împotriva *unui membru al familiei*. Omorul astfel calificat absoarbe încorporând în conținutul său constitutiv *actele de violență săvârșite împotriva soțului sau unei rude apropiate* și care, izolate de acesta și de modalitățile calificate ale altor infracțiuni, *constituie agravanta generală prevăzută* de art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968: *violentele exercitate împotriva soțului sau a unei rude apropiate, cu calificarea omorului astfel săvârșit, constituie circumstanță specială de calificare a acestuia, pierzându-și statutul de circumstanță legală agravantă generală*[4, p.145].

Într-adevăr, așa cum s-a susținut, cele două texte de lege, art. 175 lit. c al României

ei din 1968 și art. 75 lit. b C.Pen al României din 1968, *nu aveau deci un conținut identic*. Nici nu putea fi altfel din moment ce primul incrimina *omorul calificat*, iar cel de-al doilea stabilea *o circumstanță agravantă legală generală*. Dacă ar fi avut un conținut identic, unul dintre textele de lege în discuție ar fi fost inutil și trebuia înlăturat.

Concluzii. Așadar, împrejurarea care *circumstanțiază agravant atât modalitatea normativă a omorului*, cât și în general *răspunderea penală*, este aceeași, anume *săvârșirea unei infracțiuni prin violență asupra persoanelor care au calitatea de soț sau rudă apropiată*.

Conform actualului C.Pen al României la art. 176 „Membru de familie (1), prin „membru de familie” se înțelege: a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; b) soțul; c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelor dinte soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc. (2) Dispozițiile din legea penală privitoare la membru de familie, în limitele prevăzute de alin.(1) lit.a), se aplică, în caz de adopție, și persoanei adoptate ori descendenților acesteia în raport cu rudele fi-rești”.

Calitatea de *membru al familiei* impusă de prevederile art. 176 al actualului C.Pen al României este condiționată de aceea de *soț sau rudă apropiată*, care califică nu numai *subiecții – activ și pasiv –*, prin „membru de familie” se înțelege soțul sau ruda apropiată, dacă aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul.

Raportul dintre *noțiunile de soț sau rudă apropiată* ar fi după noi util de reintrodus la art. 187 *Omorul calificat* al actualului C.Pen al României care condiționează calificarea omorului de către un *membrul*

de familie, care este și *o circumstanțiază agravantă generală de infracțiunile săvârșite prin violență, este unul de la întreg la parte*, cea de-a doua fiind conținută în mod necesar de prima. În reglementarea și definirea legii, *membrul de familie nu poate fi decât soțul sau ruda apropiată, cu condiția specifică acesteia din urmă, nu și soțului*, cum s-a susținut [7, p.133], *de a locui și gospodări împreună cu făptuitorul (s.n.)*.

Condiția de a locui și gospodări împreună cu făptuitorul, *impusă numai rudelor apropiate, pentru a fi socotită membru de familie, nu înlătură, din punctul de vedere și limitele care interesează problema în discuție, caracterul unic al împrejurării care circumstanțiază în sens agravant infracțiunile săvârșite prin violență* asupra unei persoane care are un asemenea statut.

Astfel *aceeași împrejurare* apare așadar atât ca *circumstanță generală de agravare* ce va trebui după noi reintrodusă (s.n.) la art. 77 C.Pen al României actual, cât și ca una specială definitorie pentru omorul calificat care necesită a fi introdusă și prevăzută și pedepsită din nou la art. 186 a actualului C.Pen al României, astfel încât, logic și legal, nu poate agrava de două ori răspunderea penală pentru uciderea soțului sau a rudei apropiate, în măsura în care aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul.

În doctrina Republicii Moldova s-a exprimat opinia că victima violenței în familie posedă un statut special în raport cu subiectul infracțiunii, prin relații de rudenie sau alte relații de familie și căreia în urma săvârșirii infracțiunii îi este cauzat prejudiciu fizic, material sau moral [6, p.126].

După noi, ar fi fericită **propunerea de lege ferenda** pentru art. 186 C.Pen al României formula inspirată din C.Pen al RM, și anume de la articolul 145 Omorul

intenționat lit. „e¹): asupra unui membru de familie”, eventual la litera „i” a art. 187 C.Pen actual al României i¹): **asupra unui membru de familie**.

În acest caz *împrejurarea* agravantă generală și specială *este aceeași*, în ambele situații, atât victima, cât și făptuitorul, având calitatea de soț. Termenul de „soț” are un conținut și un înțeles identic întrucât în niciunul din cele două texte de lege nu este prevăzută o condiție cu privire la locuința comună sau separată, la modul de gospodărire, aceștia putând fi atât împreună, cât și despărțiți, în fapt. Așa după cum s-a afirmat în literatura juridică, domiciliul comun nu este de esența căsătoriei. Pentru motive temeinice, soții se pot înțelege să aibă fiecare domiciliu separate, iar această împrejurare nu afectează existența căsătoriei.

În literatura juridică [12, p.85] s-a susținut că *o împrejurare determinată dacă face parte, ca element circumstanțial agravant, din conținutul infracțiunii calificate, nu poate fi reținută, în același timp, și sub forma unei circumstanțe agravante generale*. În această situație, se aplică regula conform căreia agravanta specială primează și exclude agravanta generală deoarece nu este legal și echitabil ca o împrejurare unică să determine mai multe agravări ale aceleiași pedepse.

Examinând și soluționând problema concursului între două agravante legale, una generală și alta specială, constituite de aceeași împrejurare, practica judiciară a statuat în mod constant că prevederea despre *săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime* nu poate fi aplicată în cazul infracțiunii de omor deosebit de grav [4, p. 145] și în cazurile referitoare la aplicarea circumstanței agravante legale generale, a **infracțiunii săvârșite prin violențe, împotriva unui membru al familiei**.

În același sens, al **omorului săvârșit**

asupra soțului sau unei rude apropiate, s-au exprimat și alte opinii [8, p.135]. Astfel, pentru a răspunde la întrebarea dacă există **o cauză de dublă agravare**, s-a pornit de la analiza separată a aplicării circumstanței agravante generale în funcție de cele două modalități ale elementului circumstanțial al infracțiunii de omor calificat prevăzute de Codul penal român.

La **omorul săvârșit asupra unei „rude apropiate”**, sintagma „rude apropiate”, care era conținută în textul art. 175 lit. c C.Pen al României din 1968, a cuprins persoanele enumerate limitativ în art. 149 C.Pen, **indiferent dacă locuiesc și gospodăresc împreună ori separat cu făptuitorul**. Ulterior, în Codul penal a fost introdus textul art. 149¹, pentru reglementarea expresiei „membru de familie”, pe care era de regăsit doar în textul art. 75 alin. 1 lit. b, teza a II-a, C.Pen al României din 1968 ca circumstanță agravantă generală, cuprinzând o parte din **„rudele apropiate”, și anume pe acelea care locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul**.

A fost golită parțial de conținut sintagma „rude apropiate” din textul art. 175 lit. c C.Pen adoptat în anul 1968, cu înțelesul expresiei reglementate în art. 149 C.Pen, în sensul că nu mai cuprinde persoanele având aceeași calitate și care locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul, rămânând numai persoanele care locuiesc și gospodăresc separat, ipoteză în care ar fi aplicabilă circumstanța agravantă generală prevăzută de art. 75 alin. 2 lit. b, teza a II-a C.Pen al României din 1968, în concurs cu agravanta specială menționată. În cele ce urmează [8, p.135]

se apreciază că expresia „rude apropiate” reglementată de legiuitor în Codul penal adoptat în anul 1968 își păstrează aceeași semnificație și limite în textul art. 175 lit. c, adoptat în anul 1968, raportat la art. 149 adoptat în anul 1968 din Codul pe-

nal și după introducerea expresiei „membru de familie”.

Potrivit prevederilor art. 149¹ C.Pen adoptat în anul 1968, noțiunea de „membru de familie” cuprinde numai o parte din persoanele care au calitatea de „rude apropiate”, și anume persoanele care locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul, având deci o sferă redusă. Aceasta nu înseamnă că textul art. 149 C.Pen al României din 1968 în care este reglementată expresia „rude apropiate” ar fi suferit modificări în sensul restrângerii înțelesului numai la persoanele având această calitate, dar **care nu locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul**.

Cu toate că în viziunea noastră ar fi inspirativ articolul 133¹: „Prin membru de familie se înțelege:

a) în condiția de conlocuire: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii;

b) în condiția de locuire separată: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj)”. **O propunere de lege ferenda** ar fi fericită, după noi (s.n.), pentru art. 176 – membru de familie din c C.Pen actual al României formula inspirată din C.Pen al RM.

Astfel după noi (s.n.), eventual în rezultatul acestor reglementări care dacă vor urma a fi introduse, sintagma „rude apropiate” ca modalitate a elementului circumstanțial special potrivit art. 176 C.Pen actual al României, își păstrează înțelesul dat de expresia „rude apropiate” reglementată de art. 149 C.Pen al României din 1968 și cuprinde toate acele persoane enumerate limitativ, indiferent dacă locuiesc și gospo-

dăresc împreună sau separat cu făptuitorul. Așadar, nu este vorba de o interpretare extensivă din fostul art. 149 C.Pen privind noțiunea de „rude apropiate”, ci de o interpretare logică, de aplicare a adagiului *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* (unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă), generalitatea unui text de lege având ca efect generalitatea aplicării lui.

Iar eventuala circumstanță agravantă generală care era prevăzută de art. 75 alin. 1 lit. b, teza a II-a C.Pen al României din 1968 își pierde autonomia căci este absorbită în circumstanța agravantă specială prevăzută de art. 176 lit. c C.Pen, având o sferă mai largă, astfel că nu vor fi aplicate cumulativ deoarece s-ar dubla agravarea pedepsei.

Este adevărat ca legiuitorul a dorit să agraveze pedeapsa în cazul făptuitorilor care au calitatea de „membru de familie”.

Această circumstanță agravantă generală poate fi aplicată, de exemplu, în cazul infracțiunilor de vătămare corporală gravă prevăzută de art. 191 C.Pen, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte prevăzute de art. 193 C.Pen, însă nu și în cazul infracțiunii de omor calificat, prevăzută de art. 186, și eventual art. 187 C.Pen actual al României, deoarece constituie o modalitate a elementului circumstanțial special și este cuprinsă în sfera noțiunii de „rude apropiate”.

În concluzie, în cazul infracțiunii de omor calificat, prevăzute de art. 187 C.Pen actual al României, comise asupra soțului sau unei rude apropiate, nu se va aplica circumstanța agravantă generală prevăzută, atunci când victima și făptuitorul au calitatea de soți sau de rudă apropiată, chiar dacă aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul, deoarece ar avea drept consecință dubla agravare a pedepsei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Cojocaru Radion, *Unele contribuții la clarificarea conceptului de omor* În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al Republicii Moldova, 2006, p. 213
2. Corcea N., Nastas A. *Reflecții privind răspunderea penală pentru faptele de violență în familie (alin.(1), art.201¹ Cod penal al Republicii Moldova)*. În: STUDII ȘI CERCETĂRI JURIDICE, Culegere de lucrări științifice de specialitate. Partea 1/2020. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău 2020, p.165-180. ISBN 978-9975-3201-2-2. p.171
3. Dongoroz Vintilă (coord.), „Explicații teoretice ale Codului Penal român. Partea specială”, Ed. Academiei, București, 1971, vol. III, pag. 190.
4. Diaconescu Horia, „Din nou cu privire la posibilitatea reținerii circumstanței agravante generale, reglementată de art. 75 lit. b din Codul Penal, în cazul infracțiunii de omor calificat, prevăzută și pedepsită de art. 175 lit. c din Codul Penal” în Dreptul nr. 12/2003, pag. 142-145.
5. Introdus prin art. 1 pct. 4 din Legea nr. 197 din 13 noiembrie 2000. Legea nr. 197 din 13 noiembrie 2000 a României, pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal.
6. Nastas A., Corcea N. *Subiectul și victima infracțiunii de violență în familie: abordare corelativă* În: Conferința științifico-practică națională „Reabilitarea victi-

- melor infracțiunii” dedicată aniversării a 75 de ani de la fondarea Universității de Stat din Moldova, 2022. ISBN 978-9975-159-02-9. p.126
7. Niculeanu Costel, „Posibilitatea reținerii circumstanței agravante generale reglementată de art. 75 lit. b în cazul infracțiunii de omor calificat prevăzută de art. 175 lit. c din Codul Penal (I)” în Dreptul nr. 11/2002, pag. 132-133.
 8. Popa Adrian Valeriu, „Considerații în legătură cu incidența circumstanței agravante generale reglementate de art. 75 alin. 1 lit. b teza a II-a, asupra infracțiunii de omor calificat, prevăzută de art. 174, art. 175 lit. c din Codul Penal” în Dreptul nr. 5/2003, pag. 133-135.
 9. Publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 568 din 15 noiembrie 2000.
 10. Ștefan Daneș, Considerații în legătură cu circumstanțele agravante legale și judiciare, în R.R.D. 11/1984, pag. 33.
 11. Turianu Corneliu, „Posibilitatea reținerii circumstanței agravante generale reglementată de art. 75 lit. b în cazul infracțiunii de omor calificat prevăzută de art. 175 lit. c din Codul Penal (I)” în Dreptul nr. 11/1002, pag. 134.
 12. Vasiliu Teodor, Antoniu George (coord.), „Codul Penal al României. Comentat și adnotat”, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1972-1977, pag. 85.

DESPRE AUTORI

Mihai MIZDRAN,
doctorand, ULIM,
șef al Corpului de Control al Inspecției Muncii,
Ministerul muncii și justiției sociale
a României
e-mail: mmizdranmihaita@gmail.com
<https://orcid.org/000000021754603X>

Alexandru MARIȚ
doctor în drept, profesor universitar,
Departamentul Drept,
Academia de Studii Economice din Moldova,
e-mail: alexmarit@mail.ru